

Interessant nieuws van het Eurobirdnet in april en mei 1998

1. Vogels op schilderijen

De Fin Esko Martikainen is in Milaan geweest. Hij bezocht daar het museum Pinacoteca Ambrosiana en bekeek er schilderijen. Op een schilderij van Jan Breughel zag hij een moerasachtig landschap afgebeeld. Dit schilderij heeft als titel 'Allegoria dell'acqua' en is als nummer 65 te bezichtigen in zaal 17.

Tussen de afgebeelde vogels zwemt een Brilzeeënd (*Melanitta perspicillata*). Hoe heeft Jan deze vogel leren kennen? Vond hij deze bij een poelier? Waren er in die dagen al opgezette vogels en heeft hij deze ergens zien staan? Jan Alex de Roos heeft een boek dat (voorlopig) uit twee delen bestaat: C. Jackson 'Great Birds Paintings of the world'. In deel één staat dat Jan heel veel reisde tussen Brussel en Antwerpen. Daar bezocht hij vogeltuinen. Op de een of andere manier leerde hij zo Struisvogels, Pinguïns, Ara's, Kalkoenen en Toekans kennen, die namelijk terug zijn te vinden op zijn schilderijen.

Jan Pollet waarschuwt ons dat er op schilderijen veel vogelsoorten zijn afgebeeld. Trek daar vooral geen conclusies uit. Ze komen echt niet door de commissies voor de avifaunistische lijsten. Toch moet je wel bedenken dat niet alles onzin is. Paul Tout wijst ons op afbeeldingen van Purperkoeten (*Porphyrio porphyrio*) in een basiliek in Aquilèia nabij Grado in Italië. In Noord-West-Italië zijn nog steeds heel veel natte gebieden. Nu komen de dichtstbijzijnde Purperkoeten voor op Sardinië.

In dezelfde mozaïeken vind je ook Steenpatrijzen (*Alectoris graeca*) en zelfs een Middelste Zaagbek (*Mergus serrator*). Het is en blijft interessant de afbeeldingen in oude tijden te kennen en goed te interpreteren.

Wie is geïnteresseerd in vogels in oude tijden kan de twee delen van C. Jackson 'Great Birds Paintings of the World' antiquarisch kopen (f 45,- per deel). Jan Alex Roos kan daarover meer informatie geven (telefoonnummer: (050) 314 32 15).

Een andere uitgave is 'Birds in Medieval Manuscripts' British Library 1981 geschreven door Brunson Yapp.

2. In aflevering zes van deze rubriek (Het Vogeljaar 1997 nummer 6, bladzijde 259) schreef ik over de zeldzame Gestreepte Vechtkwartel (*Turnix sylvatica*). Finse vogelaars blijken in de vroege ochtend van 18 maart 1998 ten oosten van El Rocio in de Coto de Doñana de roep van deze vogels te hebben gehoord. Dit is de afgelopen vier tot zes jaar de enige waarneming voor zover bekend gedaan door vogelaars. Men schat dat er in het gebied waar ze vroeger voorkwamen nog een vijf- tot tiental paartjes voorkomen.

John Muddeman las in het Spaanse blad Quercus dat er een expeditie wordt opgezet om na te gaan hoeveel vogels er nog zijn in het zuidweste-

lijke deel van het Iberisch Schiereiland en in Marokko.

3. Een Franse vogelaar vond Blauwe Reigers (*Ardea cinerea*) die nestelden in rietvelden. Is dit bekend? Peter Hirsch uit Wenen schrijft dat in Duitsland en in de Neusiedler See in Oostenrijk er ook gevallen bekend zijn van reigers die nestelen in het riet. Of bijvoorbeeld op omgevalnen bomen, die voor een deel in het water liggen. Misschien komt dit doordat de Blauwe Reiger het goed doet? Of mogelijk omdat de bescherming in bepaalde gebieden erg goed is?

Jeff Price uit Denemarken weet dat Blauwe Reigers vroeger op de Orkneys broedden op kliffen. In 1863 waren er nog 13 paren. In 1939 nog negen paren.

4. Wie mee wil helpen als vrijwilliger bij een project waarbij vogelstudie is betrokken, kan terecht op het Web: <http://www.ecovolunteer.org>. Leuk voor in een vakantie. Er zijn het hele jaar projecten.

5. De Zwarte Ooievaar (*Ciconia nigra*) wordt per satelliet op zijn trektocht gevolgd door de Tsjechen. Hoewel een en ander in het Tsjechisch op de website staat, is het misschien toch leuk deze tocht via de kaart te volgen. Kijk op: <http://capi.internet.cz> of voor de kaarten op: <http://capi.internet.cz/mapy.htm>.

6. Genieten van vogels via Internet!

Als u dit leest, kan het volgen van broedgevallen helaas niet meer. Maar hopelijk komt hetzelfde aanbod via Internet ook volgend jaar weer en dan is het leuk mee te beleven hoe een slechtvalkenpaar, een torenvalkenpaar en zelfs een Amerikaanse Zeearend hun eieren uitbroeden. Wel is het mogelijk foeragerende vogels te zien, de volgende adressen zijn in 1998 in gebruik:

- Nabij Antwerpen broedde er een slechtvalkenpaar op de Koeltorens van een elektriciteitscentrale te Doel. Op het adres: <http://www.electrabel.be/nl/col4/falcon.htm> waren het uitbroeden en grootbrengen van de jongen goed te volgen. Elke vier minuten werd er een nieuwe opname gemaakt. De camera was boven het nest gemonteerd en zorgde voor geen enkele verstoring. In 1996 en 1997 brachten de Slechtvalken een jong groot. In 1998 lagen er vier eieren in het nest. Half april kwam het eerste jong.

- Beleef het ook mee in Seattle op: <http://frg.org/frg/page4.html> en in Pittsburgh (Pennsylvania zingt Guy Mitchell daar altijd achteraan): <http://www.transarc.com/Falcon/camera.html>. Daar waren vier jongen te zien. Ook op <http://www.deev.com/falcons/live-falcons.html> is dit te volgen.

- De Amerikaanse Zeearend (*Haliaeetus leucocephalus*) is te zien als u: <http://birding.mining.co.com/> opzoekt. Klik in de rechterkolom op 'Feeder cams' en vervolgens zoekt u de nestende Zeearend op bij een van de aangegeven links.

- Het volgen van een visarendpaar in het Schotse natuurreservaat 'Abernathy Forest' kan op: <http://www.bbc.co.uk/animalzone/osprey.shtml>.
- Vogels die voedsel zoeken in de Verenigde Staten, zijn te vinden op: <http://www.elkstreet.com/> of op <http://birding.miningco.com/>. Tor Bollingmo, de Noor, meldt op 29 april 1998 dat hij op dit laatste adres zag hoe 's ochtends een Kardinaal voedsel zocht en later een kleine spechtensoort. Tor meldde ons ook een aantal van bovenstaande adressen.
- Een ooievaarpaar zou te zien zijn op <http://privat.schlund.de/Avifauna/>
- Torenvalkenpaartjes op: <http://www.linz.at/falken/eindex.htm>. Op 4 mei zagen wij een eerste ei dat was gelegd.
- Geluiden van vogels worden ook via homepages verspreid. Zo laat Stefan Wehr ons spreekwengeluiden horen op: <http://people.frankfurt.netsurf.de/Stefan.Wehr/vogstimm.htm>. Hij is ook via e-mail te bereiken: Stefan.Wehr@pop.frankfurt.betsurf.de. Op zich is dit heel verrassend.

7. Zijn wij getuigen van een historische ontwikkeling?

Heel veel e-mail-berichten gedurende de maanden april en mei waren gewijd aan de ingenomen stelling met betrekking tot het soortbegrip. Regelmatig staan er artikelen in Dutch Birding, of zijn er opmerkingen gemaakt bij de rubriek Birds of the Western Palearctic over de wenselijkheid een ander soortbegrip toe te passen dan het biologische soortbegrip.

In de natuur komen allerlei planten en dieren in heel veel verschijningsvormen voor. Heel lang al bestaat er de behoefte om ordening aan te brengen. Linnaeus deed dit. Niet dat hij de eerste was, want de Griek Aristoteles had ook al eens een ordening gemaakt en ongetwijfeld zullen velen hem zijn gevolgd en mogelijk ook zijn voorafgegaan.

De ordeningen worden verdeeld in 'natuurlijke systemen' en 'kunstmatige systemen'. Deze laatste ordeningen baseren zich op de uiterlijke kenmerken van een plant of dier. De natuurlijke ordeningen proberen de verwantschap weer te geven binnen het evolutieproces. Er is dan altijd een bepaalde graad van verwantschap.

Er ontstaat een bepaalde systematiek binnen de natuurlijke systemen. Deze classificatie komt onder andere uit bij geslachten, waarbinnen soorten en ondersoorten zijn te onderscheiden. Een kruising van twee soorten levert individuen (bastaarden) die zelf geen nakomelingen krijgen. Soorten en ondersoorten kunnen wel vruchtbare nakomelingen opleveren. Deze indeling wordt ook gedefinieerd als het biologische soortbegrip. De evolutie speelt een rol en met behulp daarvan worden geslachten en daarbinnen de soorten in een bepaalde volgorde gezet. Wie oudere geschriften er op naslaat vindt bijvoorbeeld dat de kraaiachtigen het begin vormen van de lijst van geslachten of juist het einde. Een en ander is uiteraard gebaseerd op de inzichten van bepaalde wetenschappers en de acceptatie daarvan door anderen. Er zijn verscheidene opvattingen mogelijk.

Zo is er ook de opvatting dat vogels in een bepaalde streek, die bijvoorbeeld wat gedrag betreft heel sterk op elkaar lijken en daardoor verschillen van te vergelijken vogels een eind verderop, als aparte soort kunnen worden gerekend. Ook kunnen er verschillen zijn in het erfelijke materiaal of gewoon in het uiterlijk van soorten. Denk aan de Gele Kwikstaarten (*Motacilla flava flava*). Wij kennen ook de Engelse Gele Kwikstaart (*Motacilla flava flavissima*) en de Balkan Gele Kwik (*Motacilla flava feldegg*) en de Noordse (Gele) Kwikstaart (*Motacilla flava thunbergi*). In het biologische soortbegrip is er één hoofdvorm: de nominaatvorm en daarnaast zijn er ondersoorten.

Het fylogenetische soortbegrip kijkt naar allerlei kenmerken. Het uitgangspunt is dat een bepaalde soort zich heeft ontwikkeld en verspreid. Door die verspreiding zijn er populaties ontstaan die je op grond van één of meer kenmerken kunt onderscheiden van groepen vogels op een heel andere plek.

Wie wel eens naar de Canarische Eilanden is geweest en daar naar de vogelsoorten heeft gekeken, weet dat de vinken, de Pimpelmezen, de Grote Gele Kwikstaarten en de Grote Bonte Spechten er echt anders uitzien dan de exemplaren in Nederland. Deze vogels van de Canarische Eilanden trekken niet en als ze met bijvoorbeeld vinken uit Nederland in aanraking komen, dan herkennen ze elkaar niet en gaan ook niet broeden.

Het fylogenetisch soortbegrip zorgt ervoor dat er heel veel soorten vogels bij komen. Wij spreken dan van het 'splitten' van vogels. Het gebeurt ook dat twee groepen bij elkaar worden gebracht en dan noemen wij dit 'lumpen'. In de jaren zestig kende ik de 'Nederlandse' Kleine Mantelmeeuw (*intermedius*), de 'Britse' Kleine Mantelmeeuw (*graellsii*) en de 'Baltische' Kleine Mantelmeeuw (*fuscus*). Inmiddels zijn de Britse en de 'Nederlandse' gelump tot '*graellsii*'.

Bij de Zilvermeeuwen zijn er heel vele soorten bijgekomen. Dit met name bij de Geelpootmeeuwen. Een recente aanpassing is de Pontische Geelpootmeeuw uit het oosten van Europa. Zo is er ook de Mediterrane Geelpootmeeuw.

Voor elke indeling van de vogels zijn er voor- en tegenstanders. Op basis van argumenten moeten zij de indeling verdedigen. Vervolgens schrijven de wetenschappers een artikel in een erkend wetenschappelijk tijdschrift. Een groep onafhankelijke deskundigen moet beoordelen of het artikel een bepaalde wetenschappelijke standaard heeft. En vervolgens kan er een meer of minder brede acceptatie ontstaan. Als voorbeeld noem ik de lijst van 'Voous' 'List of recent holarctic birds species' (Ibis, 115, 1973 en 119, 1977) op basis waarvan de vogellijst van British Birds is gebaseerd, alsmede de Euringcode en in veel gidsen vinden wij deze volgorde terug.

In deel Eén van het 'Handbook of the Birds of Europe, the Middle East and North Africa' (Oxford University Press 1977) schrijven de auteurs in hun voorwoord blij te zijn met deze lijst en met name met de grote acceptatie hiervan. George Sangster is binnen Nederland één van

de voorstanders van het fylogenetische soortbegrip. Hij wordt daarbij ondersteund door de 'Commissie Systematiek Nederlandse Avifauna', waarin onder anderen Cees Roselaar zit, die een van de auteurs is van het hierboven genoemde handboek. Ook Arnoud van den Berg zit in deze commissie.

Het CSNA geeft adviezen aan de 'Commissie Dwaalgasten Nederlandse Avifauna' over de veranderende opvatting in de systematiek. Het CDNA neemt die adviezen al dan niet over.

Op grond van de adviezen van het CSNA heeft het CDNA de afgelopen jaren gemeend het fylogenetische soortbegrip toe te moeten passen. Daardoor zijn ondersoorten uit het 'biologische soortbegrip' soort geworden.

Dat de soortenjagers dat leuk vinden, laat zich raden. Vierhonderd soorten in Nederland zien, was in theorie wel mogelijk, maar door het splitsen blijkt dat niet alleen de vierhonderd-grens eenvoudig te nemen is, maar de vierhonderdvijftig-grens binnenkort gepasseerd gaat worden en dat de vijfhonderd soorten op een lijst niet tot de onmogelijkheden gaan behoren.

Is er brede wetenschappelijke acceptatie van het fylogenetische soortbegrip? Neen. Het is, zoals met de mode. Soms wil men soorten splitsen en soms moeten ze weer worden gelump. Modieuze zaken lopen de kans een 'hype' te worden. En dat is nu het geval met de hierboven genoemde 'split'-theorie.

Kruisbekken maken geluid. Door de geluiden van Kruisbekken op te nemen in hun broedgebied en later gedurende de trekgeluiden te verzamelen, kun je vinden dat bepaalde soorten Kruisbekken een heel duidelijke groep vormen. Daarmee wordt zo'n groep een soort.

Wie bepaalt dat eigenlijk? Niemand. Er is vrijheid van het uitoefenen van de wetenschap. Wie goede argumenten heeft, die wint. Voor kortere of langere tijd.

Maken wij het nu in Nederland mee dat een groepje mensen onder aanvoering van George Sangster zich sterk maakt voor het ene soortbegrip en dat een andere groep op basis van voor hen degelijke argumenten de vloer aanveegt met de 'splitters'? Hoe zal dat over vijftig jaar zijn? Krijgt George dan een standbeeld of staat hij te boek als iemand die het geprobeerd heeft, maar wetenschappelijk eigenlijk niet voldoende acceptatie wist te verwerven?

Komt dit doordat de publicaties in 'Dutch Birding' plaatsvinden? 'Dutch Birding' is een hoogstaand tijdschrift in Europa op gebied van soortherkenning, maar het is geen wetenschappelijk tijdschrift.

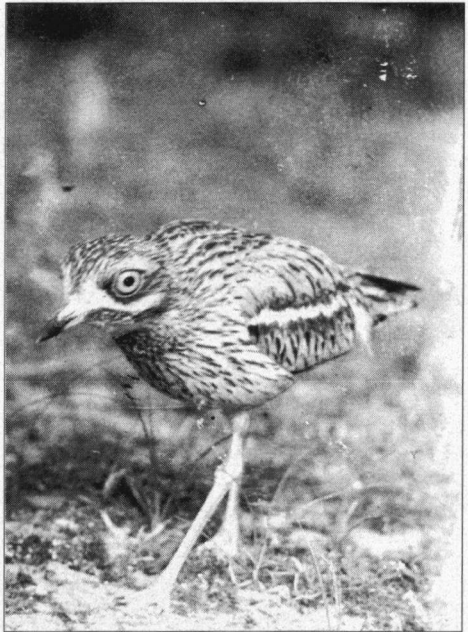
In de e-mail-hoop vind ik opmerkingen die aangeven dat ze onder de indruk zijn van de argumenten, maar de tijd is nog niet rijp voor grote acceptatie.

Ook blijkt dat de natuurbeschermingsverenigingen in de problemen komen als deze opvattingen worden geaccepteerd. Opeens moet een soort (de Ortolaan) in Nederland op grotere schaal gaan worden beschermd, terwijl er ook een heel grote populatie in Finland is. Dus Europees is er van beschermingsmaatregelen geen

sprake. Je krijgt gemakkelijker geld voor bedreigde soorten dan voor ondersoorten. Een ander voorbeeld is de Purperreiger van de Kaap Verdische Eilanden. Daar zijn er nog maar een paar van. Maar als het een ondersoort is, hoef je je er niet druk om te maken. Olivier le Gall meldt ons dit.

Tom van de Have wil de taxonomie loskoppelen van het vogels herkennen. Maak gewoon een lijst van in het veld herkenbare soorten en tel die. Doe dit in navolging van Jan Kist.

De discussie over met name de acceptatie van het fylogenetische soortbegrip gaat voort. Uit de e-mail-berichten krijg ik de indruk dat die acceptatie er in een groot deel van het buitenland niet is. In Nederland kun je ook de vraagtekens horen, als je er met mensen in het veld over praat. Ondertussen heb ik 409 soorten in Nederland op mijn lifelist staan, dankzij het 'splitten'. En als dat er weer 401 worden, doordat het 'lumpen' in de mode raakt, dan is dat geen probleem. Als 'twitchers' willen wij, aldus de voorzitter van het CDNA, Jan van der Laan, zo hoog mogelijk komen. Absoluten aantallen zijn dan niet interessant. Het is maar een 'spelletje'.

In ons land moeten wij de Griel al heel veel jaren in ons duingebied missen.

Foto: Jan P. Strijbos.

8. Jerzy Dyczkowski mist in Polen de Griel (*Burhinus oedicnemus*). Wij missen deze interessante vogel al heel veel jaren als broedvogel in ons duingebied. Af en toe duikt er een exemplaar op. Bijvoorbeeld in het Zwanewater bij Callantssoog, waar twee jaar achtereenvolgens deze soort werd gezien. 'Wordt de Griel tijdens de trek gevangen?' Howard King, woonachtig in Bahrein, weet te melden dat er tijdens de valkenjacht in het

Midden-Oosten niet alleen trappen (*Otididae*) het slachtoffer worden, maar ook de Griel. Het is voor de rijke Arabieren een geliefde sport.

Een kennis van Howard heeft hem verteld dat in Caïro de Grielen op de daken broeden. Ze schijnen daar zo gewoon te zijn, dat sommigen deze vogels houden als kippen. Verschil moet er zijn!

9. Zoveel mogelijk soorten op een dag scoren, dat is ook een aardige sport. Wij gaan een 'Big Day' organiseren, zeggen de twitchers dan. Uit Estland meldt een team bestaande uit vier Finnen dat zij op 25 mei 1998 190 soorten wisten te ontdekken. Dat is een Europees record.

Kwartel (*Coturnix coturnix*), Poelsnip (*Gallinago media*) en Citroenkwikstaart (*Motacilla cinerea*) staan op die lijst. Leuke soorten.

De homepage van Jeroen Verhoeff

Deze vindt u op: <http://www.come.to/verhoeff>. Op de een of andere manier ben ik via het Digitale Museum van de stad Vlaardingen op Jeroens homepage terechtgekomen en daar raakte ik onder de indruk van zijn schilderijen. Een prachtige Slechtvalk met een Wintertaling als prooi, of een schitterend schilderij van een Velduil. Maar niet alleen vogels ook zoogdieren hebben de belangstelling van Jeroen. Een Tijger jagend op Everzwijnen of een schitterende Otter. Een Nijpaard in de wolken is niet alleen indrukwekkend gemaakt, maar ook leuk.

Jeroen is 31 jaar en hij werkt al weer vijf jaar freelance als natuurschilder en illustrator. Diverse organisaties, zoals het Wereld Natuur Fonds of

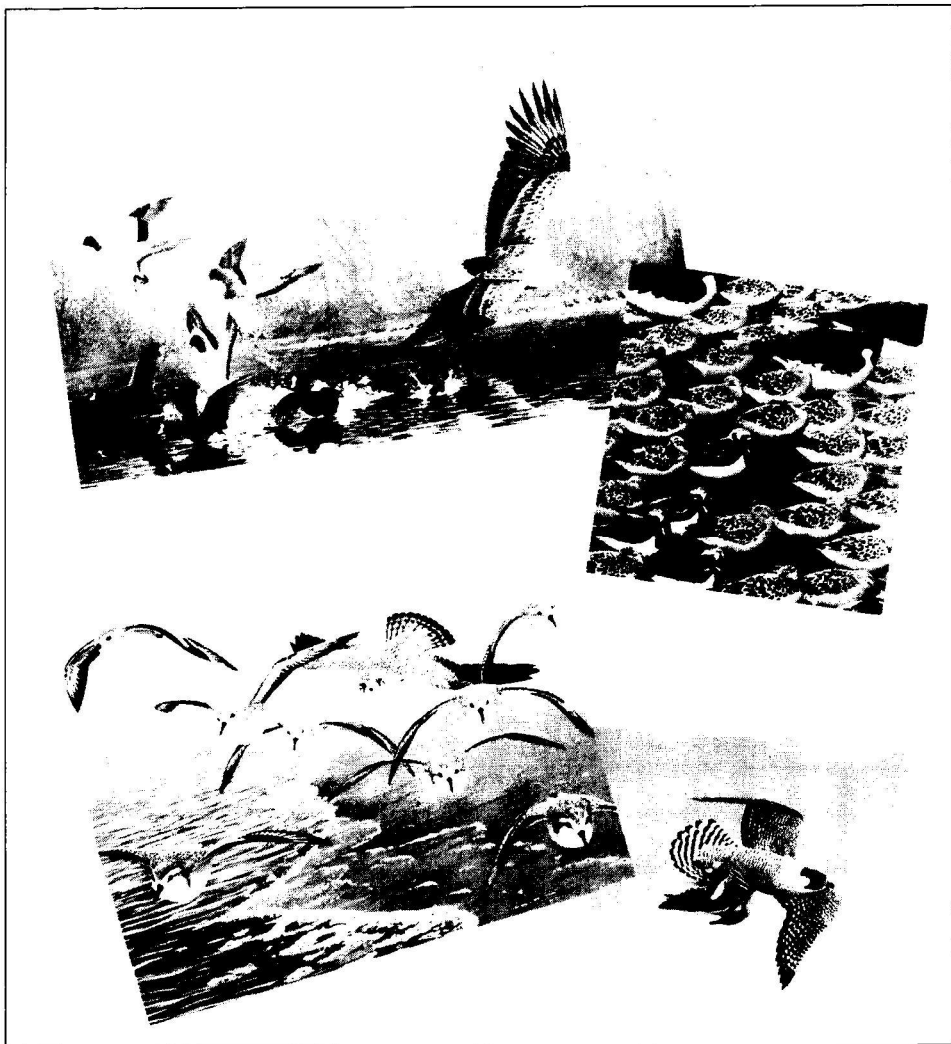

foto linksboven: Zeearend op meerkoetenjacht en Smlinten (1996, acryl). © Jeroen Verhoeff. foto rechtsboven: Kanoeten, Steenlopers en Scholeksters (1996, acryl). © Jeroen Verhoeff. foto linksonder: Mannetjes Smelleken en Drieteenstrandlopers (1997, acryl). © Jeroen Verhoeff. foto rechtsonder: Slechtvalk met geslagen mannetjes Wintertaling (1992, gouache). © Jeroen Verhoeff.

De Rijn bij Oosterbeek.
De rubriek 'Waar naar toe?'
beschrijft ook een fietstocht
langs de Rijn.
Foto: Hans Quaden.

Greenpeace, maken gebruik van zijn talenten. Ook musea en bijvoorbeeld diergaarde Blijdorp weten hem te vinden voor een opdracht.

Wie zijn schilderijen wil bekijken kan naast het Internet terecht in Galerie Verhoeff, Korte Dijk 136, 3134 HB Vlaardingen, telefoon: (010) 435 61 34.

Voor het maken van de schilderijen en tekeningen maakt Jeroen gebruik van zelfgemaakte kleimodellen, schetsen uit de vrije natuur, balgen, video-opnames, etc. Vogels vindt hij het mooist als hij ze vliegend en jagend kan afbeelden.

Wie geïnteresseerd is en Jeroen het vogel- of natuurtafereel van zijn of haar keus te laten maken, kan altijd met deze 'Wildlife Artist' contact opnemen. Hij wil graag zijn talenten in dienst stellen van zijn opdrachtgevers. En is er een betere aanbeveling dan die van Jaap Taapken. Toen hij de foto's zag, die u bij dit onderdeel van deze rubriek vindt, toen besloot hij dat Jeroen volgend jaar een of meer omslagen voor 'Het Vogeljaar' mag maken. Alleen daardoor zullen velen hun abonnement willen verlengen.

De homepage vogels in en om Arnhem

Deze homepage wordt gemaakt en onderhouden door drie Arnhemse vogelaars. Dit zijn Greta van Hoorn, Hans Quaden en Henk Ruissen. Het Internet-adres is: <http://callisto.worldonline.nl/~gvhoorn>. De doelgroep zijn inwoners van Arnhem en bezoekers die eens in de buurt naar vogels willen kijken.

Wie de pagina opzoekt, krijgt heel veel informatie over waar te nemen soorten, interessante gebieden. Leuke waarnemingen, enzovoort.

Deze website is zeer informatief. Een enkele foto vind je er op. Deze website moet nog verder worden verfraaid met tekeningen en foto's, maar dat gebeurt pas als de groep de goede kwaliteit kan maken voor hun pagina's. Dat siert hen.

De website heeft de volgen de rubrieken:

a. Welke vogels? Dit gaat over typische soorten die in de omgeving voorkomen. In het overzicht klik ik de Nachtzwaluw aan. Op de Worth-Rhederheide blijken er nog tien broedparen te zijn. Een echt bolwerk dus voor deze

soort. Ook over de Kleine Karekiet, de Boomvalk, de Blauwe Reiger en een tiental andere soorten is informatie te vinden.

b. Verschillende vogelgebieden. Allereerst wat informatie over wat een biotoop is en dan volgt de beschrijving van verschillende biotopen, zoals bos, heide, rivier en stad.

c. Als je nieuwsgierig genoeg bent geworden, klik je de rubriek 'Waar naar toe?' aan en dan krijg je informatie over 'Meinerswijk', een uiterwaardgebied in de stad. Ook worden er twee heidegebieden beschreven: de Worth-Rhederheide en Laag-Wolfheze, alsmede een fietstocht langs de Rijn. De Velperwaard en enkele Arnhemse stadsparken komen ook aan de beurt.

d. 'Vogels in voorjaar en zomer' beschrijft de aankomst en het vertrek van de diverse zomergasten. Fenologische gegevens maken de bezoeker weer bewust van de aankomst van soorten in het eigen gebied. Een beetje competitie en dat kan geen kwaad.

e. Vreemde vogels worden ook gemeld en zo staat de Rode Rotslijster (*Monticola saxatilis*) van de Hoge Veluwe genoemd. Ook de makers van de website genoten van deze soort, die door Aart Vink werd ontdekt. Terecht wordt de plek van een broedende Buidelmee (*Remiz pendulinus*) in de Meinerswijk niet zeer nauwkeurig genoemd. Toch leuk dat deze soort hier is. Trouwens het overzicht mag er zijn.

f. Tenslotte zijn er links met andere organisaties, zoals Stichting Knotwilg, Gelderse Poort, vogelobservatiehutten, enzovoort. Er komen natuurlijk regelmatig links bij en zo ook hier mogelijkheden genoeg om weer verder te surfen, c.q. deze rubriek weer een eeuw langer te kunnen schrijven.

Al met al een prima initiatief. Zelf zou ik graag zulke webmasters en webmistress in onze vogelwerkgroep hebben... Dat spreekt.

Mocht u mij op zaken willen attenderen, of naar aanleiding van bovenstaande willen reageren, dan vindt u hieronder mijn adres.

■ P.C. Meijer, Bakboordlaan 3, 3448 KG Woerden. Telefoon: (0348) 43 19 05; fax: (0348) 43 02 16. E-mail adres: meijerpc@worldonline.nl